

Calidris alpina schinzii

Kärrensnäppa, underarten schinzii

Fåglar

NE

NA

LC

DD

NT

VU

EN

CR

RE

Akut hotad (CR)
C1

Klass: Aves (fåglar), **Ordning:** Charadriiformes (vadarfåglar), **Familj:** Scolopacidae (snäppor), **Släkte:** *Calidris* (calidrisvadare), **Underart:** *Calidris alpina schinzii* - kärrensnäppa, underarten schinzii (C.L. Brehm, 1822)
Synonymer: *Calidris alpina ssp. schinzii*, *sydlig kärrensnäppa*, *kärrensnäppa*, *rasen schinzii*

Kännetecken

Kärrensnäppan är en av de vanligaste vadararterna och används ofta som referens vid bestämning av de andra *Calidris*-arterna. Är i storlek som en stare. Gamla fåglar i häckningsdräkt är omiskännliga med sin distinkt avsatta svarta bukfläck. Hanarna är mindre och har kortare näbb än honorna. Den sydliga rasen *schinzii* skiljer sig från nominatrasen *alpina* på att bukfläcken är mer eller mindre uppluckrad, ibland så att bara några enstaka svarta fläckar finns på buken. Vid direkt jämförelse är den sydliga även mindre, slankare, mer kortnäbbad och oftast mindre färggrann. Relativt enkel att bestämma även i de andra dräkterna, men en fallgrop finns hos de unga sydliga kärrensnäpporna. Kombinationen av kort (ibland ganska rak) näbb, diffust gulbrunt ansikte och svagt markerade fläckar på kroppssidorna gör att juvenila sydliga kärrensnäppor kan ge ett lite främmande intryck. Det har hänt att de har bestämts till andra, mer exotiska arter.

Utbredning och status

Kärrensnäppan har cirkumpolär utbredning, uppdelad i tio underarter, med huvudsaklig förekomst inom den lågarktiska tundrazonen. I nordvästra Europa omfattar dock artens utbredning även delar av den boreala och tempererade zonen. I Skandinavien förekommer två underarter: i fjällkedjan och österut i den lågarktiska zonen finns nominatformen *alpina*, medan den sydliga formen *schinzii* uppträder vid kusten och vid insjöar i södra Skandinavien. Den sydliga kärrensnäppan förekommer dessutom på sydöstra Grönland (sällsynt), på Island (talrikt), på Färöarna (sällsynt), i de norra och västra delarna av de Brittiska öarna (lokalt allmänt), i sydvästra Norge (sällsynt), vid den tyska och polska Östersjökusten (mycket sällsynt), i de Baltiska länderna (mycket sällsynt i Litauen och Lettland, mera allmänt i Estland), i sydvästra och västra Finland (sällsynt) och i den inre, ryska delen av Finska viken (mycket sällsynt). I Danmark häckar den sydliga kärrensnäppan främst på Jylland (totalt 175 par 2011). Det totala "baltiska" beståndet (Östersjöländerna och Danmark) beräknades år 2011 till endast 500-640 par. Under 1990-talet har den sydliga kärrensnäppan försvunnit från nordvästra Tyskland, Holland och Belgien (endast tillfällig häckare). Sentida DNA-studier har visat att den sydliga kärrensnäppan är genetiskt skild från flera av de andra underarterna. De olika populationerna av sydlig kärrensnäppa uppvisar också en viss genetisk differentiering; t.ex. är den baltiska populationen skild från det mycket större beståndet på Island. Den sydliga kärrensnäppan var tidigare allmän i södra Sverige, men formen har under de senaste 60 åren minskat kraftigt i antal. År 2007 var endast 34 lokaler med revirhävdande kärrensnäppor kända i landet och dessa var i stor utsträckning geografiskt isolerade från varandra. År 2000 beräknades det svenska beståndet uppgå till cirka 260 par, varav 75 par i Skåne, 115 par på Öland, 40 par på Gotland, 30 par på Västkusten samt enstaka par i Hornborgasjön, Västergötland och vid Ledskär i Uppland. Detta innebär en minskning på i runda tal 130 par (-33 %) under tioårsperioden 1990-2000. Beståndet av sydliga kärrensnäppan har sedan dess fortsatt att minska mycket kraftigt och 2008 beräknades endast drygt 100 par finnas kvar i landet, dvs. 50-60 % minskning under den senaste åttaårsperioden. Beståndet på Öland konstaterades vara 61 par år 2008 och Öland framstår därför som landets viktigaste område för sydlig kärrensnäppa. Inlandslokalerna är numera övergivna och i Skåne har beståndet minskat från 75 till 20 par 2000-2010. Vintern tillbringas den sydliga kärrensnäppan främst i norra och nordvästra Afrika (Mauritanien, Tunisien och Marocco). Under flyttningen rastar baltiska fåglar bl.a. i den tyska delen av Vadehavet (juni-augusti) och i inre delen av Biscayabukten (mars-april).

Ekologi

Den sydliga kärrsnäppan är knuten till öppna och blöta gräsmarker. I Sverige häckar den numera nästan enbart på betade havsstrandängar. Vegetationen får helst inte bli högre än 10–20 cm och närhet till vatten och dyiga stränder är ett huvudkrav. En optimal häckningsmiljö består av en hävdad, flack strandäng med variation i vegetationshöjd, med både väl avbetade områden som områden där fjolårsgräset finns kvar i låga tuvor. Häckningen påbörjas i april och sedan ungarna blivit flygga i slutet av juni, överges häckningsplatserna. Honorna lämnar häckningsområdet först, redan någon vecka efter kläckningen, och överläter ungvården åt hanarna. Övriga delar av året tillbringar kärrsnäpporna i marin miljö på långgrunda och dyiga stränder. De flesta bon påträffas på torrt underlag i 5–15 cm hög vegetation, ofta i fjolårsgräs. Den vanligtvis enda äggkullen består av fyra ägg, men ibland kan samma par producera en omläggning om den första kullen förloras tidigt på säsongen. Enstaka honor är successivt polyandrisk och producerar en andra kull med en ny hane efter det att de övergivit sina ungar från första kullen. Ruvningstiden är 21–22 dygn och ungarna blir flygfärdiga efter ungefär lika lång tid. Födan utgörs av havsborstmaskar, små kräftdjur, mollusker och insektslarver. Ungarna äter mest vuxna insekter som myggor, harkrankar och skalbaggar. Den sydliga kärrsnäppan kan på vissa lokaler häcka ganska tätt (t.ex. Foteviken i Skåne där det på Eskilstorps ängar 1990 fanns minst 42 par på cirka 45 ha, vilket motsvarar drygt 93 par/km²), men numera hyser de flesta häckplatserna bara enstaka par. Under övriga delar av året är kärrsnäppan mycket social och uppträder i väldiga flockar på tusentals fåglar, huvudsakligen bestående av kärrsnäppor från arktiska områden. Vuxna kärrsnäppor har normalt en hög vinteröverlevnad (75–85 %) och enstaka fåglar kan bli 15–20 år gamla.

Hot

Den sydliga kärrsnäppans strikta biotopkrav gör den mycket sårbar för relativt små landskapsförändringar, som t.ex. ett minskat betestryck på de ängsmarker där den häckar. Å andra sidan kan ett alltför intensivt betestryck (>2 nötkreatur/ha), speciellt i kombination med ett för tidigt utsläpp av betesdjur, orsaka omfattande boförluster p.g.a. att djuren trampar sönder bona. Den minskade arealen betesmark har jämte utdikning och uppodling medfört att den sydliga kärrsnäppan minskat kraftigt i antal i hela Nordvästeuropa (ej så markant på Island och delar av Brittiska öarna). För små, relativt isolerade populationer, som de i Sydsverige, är även ett högt predationstryck från t.ex. kråkfåglar och rävar ett allvarligt hot mot artens existens. Förekomst av träd, buskar eller andra högre föremål på eller intill en i övrigt välhävdad strandäng kan medföra att kärrsnäppan (m.fl. markhäckare) skyr området, då träd och liknande utgör utmärkta utsiktsposter för kråkor och andra predatorer. Eftersom den sydliga kärrsnäppan är starkt hemortstrogen ökar risken för genetiska effekter när populationen fragmenteras i många små, isolerade bestånd. Försämrade förhållanden på rast- och övervintringslokalerna kan också påverka överlevnaden negativt.

Åtgärder

Det är idag angeläget att vidta kraftfulla åtgärder för att bevara den areal av kreatursbetade strandängar och andra våtängar som ännu finns kvar i Sydsverige. Kärrsnäppan är bara en representant för en hel grupp vadare och andfåglar som minskat p.g.a. denna biototyps successiva försvinnande. Vid reservatsbildning på kärrsnäppelokaler är det nödvändigt att utforma skötselbestämmelserna så att ett fortsatt gott betestryck garanteras (på frisk till våt naturbetesmark bör betestrycket vara 1–1,5 nötkreatur/ha). Vid beräkning av lämpligt antal betesdjur bör även rastande och/eller häckande gäss numera räknas in. I gamla bondepraktiken motsvarar 16 gäss en ko i betestryck. För att undvika trampskador på bona bör man eftersträva att inte släppa ut betesdjuren förrän äggen har kläckt. Lämpligt släppdatum i Sydsverige är efter den 1 juni. Vid brist på betesdjur kan eventuellt maskinell slätter tillämpas, helst med efterbete. Det är också angeläget att hävden tillåts ske ända ut i strandkanten så att uppslag av vass och annan hög vegetation förhindras. En viktig komponent för kärrsnäppan är att det finns tillgång till öppna, grunda, vegetationsfria vatten. För att återskapa små, grunda vattensänkor kan det därför vara aktuellt att lägga igen befintliga diken. Stängsling bör ske så att så stora sammanhängande betesfällor som möjligt skapas. På särskilt känsliga områden med risk för omfattande mänsklig störning, bör beträdnadsförbud under tiden 1/4–15/7 införas. Försök att restaurera tidigare hävdade fuktängar är lovvärda och kan på sikt leda till nykolonisation av kärrsnäppor. På lokaler med ett dokumenterat högt predationstryck (t.ex. Vellinge ängar i Skåne) bör predationsdämpande åtgärder sättas in. Dessa åtgärder kan bestå av att träd och buskar i nära anslutning till kärrsnäppans häckningsområden avlägsnas (minskat utbud av bo- och spaningsplatser för t.ex. kråka), riktad avskjutning av enstaka specialiserade rävar och kråkor, avskärmning av häckningsområdet med hjälp av elstängsel eller att placera specialdesignade skyddsburar över bon. Man ska även låta bli att sätta upp holkar för tornfalk i närheten av kärrsnäppornas häckningsområden: tornfalken har visat sig vara en svår predator, särskilt på icke flygfärdiga ungar. Baltiska kärrsnäppors övervintringsområden bör snarast kartläggas, liksom den genetiska variationen i de kvarvarande bestånden som numera är starkt fragmenterade. Av de 34 lokaler med känd förekomst av sydlig kärrsnäppa år 2007 är 24 Natura 2000-områden.

Övrigt

Utländska namn – NO: Myrsnipe, DK: Almindelig ryle, FI: Suosirri, GB: Dunlin. Sydlig kärrsnäppa är förtecknad i bilaga 1 i EU:s fågeldirektiv (Rådets direktiv 79/409/ EEG) och ingår i Natura 2000. Den är även förtecknad i Bernkonventionen bilaga II (strikt skyddade djurarter), Bonnkonventionen bilaga II (flyttande arter) samt AEWA (African-Euroasian Waterbird Agreement). Kärrsnäppan är fredad enligt jaktförordningen (1987:905).

Naturvård

Konventioner: Fågeldirektivet, Bernkonventionens bilaga II, Bonnkonventionens bilaga II, AEWA, Typisk art i 1630 Strandängar vid Östersjön (Boreal region (BOR) och Kontinental region (CON)), Typisk art i 1310 Glasörtstränder (Boreal region (BOR) och Kontinental region (CON)), Typisk art i 1330 Salta strandängar (Kontinental region (CON))

Åtgärdsprogram: Fastställt

Litteratur

- Alexandersson, H., Ekstam, U. & Forshed, N. 1986. *Stränder vid fågelsjöar. Om fuktängar, mader och vassar i odlingslandskapet*. Stockholm.
- Betzholtz, P-E., Berger, T., Petersson, J. & Stedt, J. 2010. What do population viability analyses tell about the future for Baltic Dunlin *Calidris alpina schinzii* and Montagu`s Harrier *Circus pygargus* on Öland? *Ornis Svecica* 20: 93-102.
- Blomqvist, D. 1994. Den sydliga kärrsnäppan - förekomst, häckningsbiologi och flyttning. *Calidris* 23: 81-85.
- Blomqvist, D. 1998. Flyttningsvägar och tänkbara övervintringsområden för västsvenska kärrsnäppor. *Meddelande från Getteröns fågelstation* 37: 1-8.
- Blomqvist, D. & Johansson, O.C. 1991. Distribution, reproductive success, and population trend in the Dunlin *Calidris alpina schinzii* on the Swedish west coast. *Ornis Svecica* 1: 39-46.
- Blomqvist, D. & Johansson, O.C. 1991. Den sydliga kärrsnäppan *Calidris alpina schinzii* på västkusten. Inventeringar av betade strandängar 1989 och 1990. Naturinventeringar i Göteborgs och Bohus län 1991: 9. Länsstyrelsen, Miljövårdsenheten/Information från länsstyrelsen i Hallands län, Miljövårdsenheten.
- Blomqvist, D., Johansson, O.C. & Unger, U. 1992. Populationsekologiska studier av kärrsnäppa på västkusten - en

- presentation. *Meddelande nr 28 från Getteröns fågelstation* 28: 4-11.
- Blomqvist, D. & Thorssell, S. 1988. Födosökshabitat och födotillgång hos ungar av sydlig kärrsnäppa (*Calidris alpina schinzii*) i Ödsmåls kile, Bohuslän, 1985. Stencil, 29 sid., Zoologiska inst. Göteborgs universitet.
- Blomqvist, D., Pauliny, A., Larsson, M. et al. 2010. Trapped in the extinction vortex? Strong genetic effects in a declining vertebrate population. *BMC Evolutionary Biology* 10, Article no.: 33.
- Emanuelsson, U. & Kjellén, N. 1981. Kärrsnäppan *Calidris alpina* som häckfågel i Skåne 1930-1981. *Anser* 20: 233-240.
- Flodin, L.-Å. & Grahn, J. 2003. *Häckande fåglar på havsstrandängar I Halland och västra Skåne 2002*. Länsstyrelsen Halland, Meddelande 2003:15 / Länsstyrelsen Skåne, Miljöenheten, Meddelande 2003:42.
- Flodin, L.-Å. & Larsson, M. 2007. Sydliga kärrsnäppor på Öland 2007: Antalet häckande par och habitat. *Calidris* 2007 (4): 5-11.
- Flodin, L.-Å., Larsson, M. & Ottvall, R. 2010. *Åtgärdsprogram för bevarande av sydlig kärrsnäppa*. Naturvårdsverket. Stockholm.
- Frikke, J. 1991. *Breeding Waders and Wet Grassland Habitats in Denmark*. *Wader Study Group Bulletin* 61, Suppl.: s. 42-49.
- Johansson, O., Ekstam, U. & Forshed, N. 1986. *Havsstrandängar*. LT/Naturvårdsverket, Stockholm.
- Jönsson, P.E. 1986. The migration and wintering of Baltic Dunlins *Calidris alpina schinzii*. *Vår Fågelvärld*, Suppl. No 11: 71-78.
- Jönsson, P.E. 1988. Ecology of the Southern Dunlin *Calidris alpina schinzii*. Dissertation, Department of Ecology, Animal Ecology, Lund University.
- Jönsson, P.E. 1990. Kärrsnäppan *Calidris alpina schinzii* som häckfågel i Skåne 1990 - numerär, kläckningsframgång och populationsutveckling. *Anser* 29: 261-272.
- Jönsson, P.E. 1991. Reproduction and survival in a declining population of the Southern Dunlin *Calidris alpina schinzii*. I; Hötker, H. (red.). *Breeding waders in wet grasslands*. *Wader Study Group Bull.* 62, Supplement.
- Karlsson, L. 2005. *Inventering av häckande kustfåglar och övervakning av fågelskyddsområden i Vellinge kommun*. Verksamhetsrapport 2005. Falsterbo fågelstation.
- Larsson, M., Sandberg, P. & Flodin, L.-Å. 2002. Fågelskydd i konflikt - omfattande predation av tornfalk på vadare och tärnor. *Vår Fågelvärld* 61 (1): 18-20.
- Larsson, T. 1976. Composition and density of the bird fauna in Swedish shore meadows. *Ornis Scand.* 7: 7-12.
- Ottosson, U. Johansson, K. & Pettersson, J. 1989. Häckfågelbestånden av and- och måsfåglar samt vadare på Ölands strandängar. *Calidris* 18: 47-87.
- Ottvall, R. 2005. Boöverlevnad hos strandängshäckande vadare: den relativa betydelsen av predation och trampsador av betesdjur. *Ornis Svecica* 15: 89-96.
- Ottvall, R. 2009. *Kan predator kontroll vara ett verktyg för naturvården på öländska sjömarker?* Länsstyrelsen Kalmar län, Meddelande 2009:11.
- Ottvall, R. & Larsson, K. 2005. *Uppföljning av häckfåglars förekomst och utbredning på öländska sjömarker*. Länsstyrelsen Kalmar län, Miljöenheten, Meddelande 2005:21.
- Pauliny, A., Larsson, M. & Blomqvist, D. 2008. Nest predation management: Effects on reproductive success in endangered shorebirds. *Journal of Wildlife Management* 72 (7): 1579-1583.
- Perttula, H. 1990. Breeding areas of the Southern Dunlin in Finland and restoration of the areas. *Lintumies* 25: 11-15.
- Pettersson, J. 2001. *Fåglar på Ölands sjömarker 1988 och 1998*. Länsstyrelsen Kalmar län, Miljöenheten, Meddelande 2001:12.
- Smittberg, P. 1996. Den sydliga kärrsnäppan på Gotland. *Bläcku* 22: 3-11.
- Soikkeli, M. 1964. The distribution of the southern dunlin (*Calidris alpina schinzii*) in Finland. *Ornis Fennica* 41: 13-21.
- Soikkeli, M. & Salo, J. 1979. The bird fauna of abandoned shore pastures. *Ornis Fennica* 56: 124-132.
- Stiefel, A. & Scheufler, H. 1989. *Der Alpenstrandläufer*. Die Neue Brehm-Bücherei 592. A. Ziemsen Verlag, Wittenberg-Lutherstadt.
- Strandvik, P. 1985. Kärrsnäppan som häckfågel på Västkusten. *Fåglar på Västkusten* 19: 1-6.
- Thorup, O. 1995. Breeding success of Baltic Dunlin on Tipperne, Denmark. *Wader Study Group Bull.* 76: 18.
- Thorup, O. 1995. The influence of nest controls, catching and ringing on the breeding success of Baltic Dunlin *Calidris alpina*. *Wader Study Group Bull.* 78: 26-30.
- Thorup, O. 1999. Breeding dispersal and site-fidelity in Dunlin *Calidris alpina* at Tipperne, Denmark. *Dansk Orn. Foren. Tidsskr.* 93:255-265.
- Thorup, O. 2004. Status of populations and management of Dunlin, *Calidris alpina*, Ruff *Philomachus pugnax* and Black-tailed Godwit *Limosa limosa* in Denmark. *Dansk Orn. Foren. Tidsskr.* 98: 7-20.
- Thorup, O. 2004. Breeding waders in Europe - a year 2000 assessment. - *International Wader Studies* 14.
- Tjernberg, M. (red.) 1985. Sydliga kärrsnäppan *Calidris alpina schinzii* i Sverige - historik, nuvarande förekomst, ArtDatabanken - artfaktablad

häckningsbiologi och förslag till bevarandeåtgärder. Naturvårdsverket rapport SNV PM 1928, Stockholm.
Wennerberg, L. 2001. *Genetic variation and migration of waders*. Dissertation, Department of Ecology, Animal Ecology, Lund University.
Włodarczak, A. 1999. Present status of breeding populations of Dunlin *Calidris alpina schinzii* in Poland. *Wader Study Group Bulletin* 88: 5.
Åhlund, M., Åhlund, I. & Berntsson, B. 1987. *Häckfågelfaunan på betade strandängar*. Naturinventeringar i Göteborgs och Bohus län 1985:3. Länsstyrelsen, Miljövårdsenheten

Författare

Paul Eric Jönsson 1986. Rev. Paul Eric Jönsson, Donald Blomqvist & Olof Johansson 1994, Mikael Larsson 2002, Donald Blomqvist & Mikael Larsson 2005, Paul Eric Jönsson 2006, Martin Tjernberg 2012. © ArtDatabanken, SLU 2010.